

РЕЦЕНЗІЯ
на дисертаційну роботу
Венгер Олени Миколаївни
«Лев Манович як теоретик цифрової культури»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 03 Гуманітарні науки
зі спеціальності 034 Культурологія

Актуальність теми дослідження

Дисертаційне дослідження О. М. Венгер, присвячене аналізу теоретичної спадщини Льва Мановича, є безсумнівно актуальним з огляду на стрімку цифровізацію всіх сфер суспільного життя та потребу в нових інструментах для осмислення культурних процесів, що відбуваються в умовах тотальної медіатизації та панування великих даних. Постать американського теоретика в цьому контексті є ключовою, адже він не просто зафіксував перехід від аналогової до цифрової культури, а запропонував дієву мову її опису – від класичних п'яти принципів нових медіа до радикальної методології культурної аналітики, яка дозволяє працювати з мільйонами артефактів. Актуальність роботи посилюється тим, що в українському науковому просторі ідеї вченого досі не отримали комплексного осмислення: його сприймають переважно як теоретика нових медіа, залишаючи поза увагою пізніші, не менш важливі напрацювання у сфері софт-культури, III-естетики та візуалізації даних. Крім того, дослідження має вагомим практичне значення, адже його результати можуть бути інтегровані в освітні програми, застосовані в роботі креативних індустрій, музейній справі та при проектуванні цифрових продуктів, що робить його не лише теоретично значущим, але й затребуваним у прикладних сферах. Тому дисертаційне дослідження О. М. Венгер досить своєчасне.

Ступінь наукової обґрунтованості результатів, сформульованих в роботі, їх наукова новизна

Результати дослідження дійсно мають наукову новизну, яка полягає передусім у тому, що вперше досліджено мову нових медіа в контексті культурної логіки репрезентації; розкрито теоретичні засади та прояви у медіапросторі концепції софт-культури Л. Мановича; з'ясовано та

схарактеризовано специфіку III-естетики та її зв'язок із культурологічним дискурсом вченого; досліджено епістемологічний статус культурної аналітики Л. Мановича як практичного інструменту аналізу глобальної цифрової культури; окреслено специфіку медіавізуалізації як методологічної парадигми в межах теорії цифрової культури.

Сформульовані наукові положення, висновки та рекомендації, представлені у дисертаційному дослідженні О. М. Венгер, є обґрунтованими. Зокрема, у роботі виокремлено основні етапи творчої біографії Л. Мановича (з 1991 р. – аналіз нових медіа та ранні роботи; з 2001 р. – публікація книги «Мова нових медіа», яка заклала основи для його подальших теоретичних розвідок у напрямі цифрової культури; середина 2000-х рр. – втілення теорії в практичну площину та реалізація проєкту Soft Cinema (2003–2005); кінець 2000-х – початок 2010-х рр. – зміщення фокуса з «нових медіа» як феномену на програмне забезпечення як рушійну силу цих змін, що надалі сформувало концепцію софт-культури (2013); із середини 2010-х рр. і донині – розробка культурної аналітики, застосування методів data science для аналізу масивів культурних даних; кінець 2010-х рр. і донині – актуалізація та розробка III-естетики). Виявлено, що в межах культурної аналітики Л. Манович протиставляє «візуалізації інформації» (традиція діаграмної репрезентації) медіавізуалізацію як методологічну парадигму сучасних Digital Culture Studies. Вона передбачає збереження оригінальної форми даних, сприяє «прямій візуалізації» та покликана замінити діаграматику, яка завдяки графічному абстракціонізму тісно пов'язана з редуктивним схематизмом.

Вагомим результатом дослідження є висновок, що у працях Л. Манович систематично повертається до попередніх напрацювань, інкорпоруючи їх у свої культурологічні студії, що свідчить про цілісність і континуальність його поглядів. Спадщина американського автора постає методологічним орієнтиром майбутніх досліджень, ніж активною практикою сьогодення, адже він не просто описує цифрову культуру, а пропонує новий спосіб її пізнання через дані, що потребує фундаментальної перебудови як академічної, так і мистецької практики.

Заслужує на увагу застосування методологічних підходів Л. Мановича (культурної аналітики, софт-студій, медіаархеології) до матеріалів сучасної української культури та мистецтва дають змогу перевести дослідження на рівень даних і системних патернів, що набуває особливої актуальності в умовах цифрової трансформації та воєнного часу. Кількісний аналіз візуальних трансформацій (дослідження того, як війна реконфігурує ідентичність і комунікацію культурних інституцій (музеїв) у соціальних мережах через аналіз тисяч публікацій за допомогою комп'ютерного зору та text mining), деконструкція нових цифрових жанрів (системний аналіз мемів як гібридного явища опору, що виявляє механіки реміксу, терапії та інформаційної боротьби), визначення ролі платформ (аналіз впливу алгоритмів та інтерфейсів соціальних мереж (Instagram, TikTok) на формування глобального образу сучасного українського мистецтва та ревіталізацію фольклору) – ці та інші підходи Л. Мановича є ефективним інструментарієм для об'єктивізації та глибинної інтерпретації ключових процесів у сучасній українській культурі.

Позитивним і актуальним в сучасних умовах є висновок Л. Мановича, що III-естетика є не просто новою формою досвіду, а переломним моментом і трансформаційним зсувом у візуальній культурі початку XXI ст., натомість у культурному III він вбачає фундаментальну силу, що змінює онтологію мистецтва та творчості загалом.

Авторський задум втілено на підставі широкої джерельної бази (опрацьовано 238 позицій), а також глибокої аналітичної роботи. Здобувачкою зібрано значний теоретичний матеріал щодо творчості американського теоретика та митця.

Структура і зміст дисертації

Здобувачкою чітко визначено мету і завдання дослідження. Мета дослідження здійснити розгляд та систематизацію культурологічних поглядів Льва Мановича – досягнута. Основні завдання розкрито у трьох розділах дисертації. Об'єкт і предмет дослідження відповідають темі дослідження. Зміст і структура роботи демонструють чітке усвідомлення автором значущості окресленої проблеми.

Основні результати та положення дослідження викладено у 8 одноосібних наукових працях здобувача, з яких: 3 статті у наукових фахових виданнях України та 5 тез доповідей на міжнародних та всеукраїнських наукових конференціях.

Порушень академічної доброчесності не виявлено.

Практичне значення роботи

Результати дослідження О. М. Венгер мають не лише теоретичне, але й практичне значення – можуть бути використані, як для подальшого розроблення питань, пов'язаних із розвитком культурологічної спадщини Л. Мановича, так і сприятимуть розробці культурологічних спецкурсів і семінарських занять для студентів відповідних спеціальностей.

Повнота викладення наукових положень, висновків і результатів в опублікованих працях

Наукові результати, викладені в дисертаційній роботі, повністю висвітлені у 8-ми наукових публікаціях здобувачки, 3 з яких – у наукових фахових виданнях України. Апробація роботи є цілком достатньою. Результати дослідження доповідались та знайшли схвалення на міжнародних і всеукраїнських наукових конференціях.

Дисертаційна робота написана українською мовою. Виклад матеріалу логічний, послідовний, доступний для сприйняття, демонструє фахову підготовку здобувачки.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

Разом з тим є певні зауваження.

1. Підхід Л. Мановича тяжіє до технодетермінізму, де софт та алгоритми розглядаються як головні рушійні сили культурних змін, що призводить до недооцінки ролі соціально-економічних чинників, політичної економії платформ та активності самих користувачів.

2. Запропонована методологія культурної аналітики, орієнтована на пошук статистичних закономірностей у великих масивах даних, ризикує нівелювати унікальність окремого артефакту, його глибинний сенс, іронію та контекст, замінюючи «розуміння» культури її «вимірюванням».

3. Абстрактність та масштабність концепцій Л. Мановича, необхідність володіння навичками програмування та data science ускладнюють їхнє пряме застосування в конкретних культурно-мистецьких проєктах, залишаючи їх радше картою для майбутніх досліджень, ніж універсальним інструментом.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам

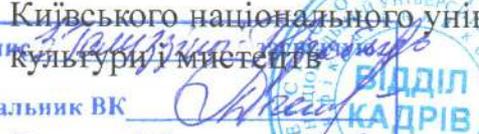
Проте зауваження не впливають на позитивну оцінку роботи. Дисертаційне дослідження Венгер Олени Миколаївни «Лев Манович як теоретик цифрової культури» виконана на належному науковому рівні, є завершеним науковим дослідженням, сукупність теоретичних та практичних результатів якого розв'язує наукове завдання, що має істотне значення для спеціальності 034 «Культурологія» з галузі знань 03 «Гуманітарні науки».

Дисертаційна робота О. М. Венгер відповідає вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 (зі змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019). Порухень академічної доброчесності не виявлено.

На підставі здійсненого аналізу можна стверджувати, що дисертаційна робота Венгер Олени Миколаївни відповідає спеціальності 034 Культурологія та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її авторка О. М. Венгер заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 034 Культурологія.

РЕЦЕНЗЕНТ:

кандидат мистецтвознавства, доцент,
доцент кафедри графічного дизайну
Київського національного університету
культури і мистецтва

Підпис	
Начальник ВК	
«05»	03
	2026 р.

Вікторія ГАЛУДЖІНА-ГОРОБЕЦЬ